

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการที่มีผลต่อองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อตอบวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการกับองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย 2) ผลการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการต่อการดำเนินงานขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นข้อมูลสำคัญหลายประการที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผล

การดำเนินงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการรุ่นที่ 3 ตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดในพ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยใน 5 ภารกิจหลัก สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการได้ให้ความสำคัญในการดำเนิน 2 ภารกิจ คือ

1) ภารกิจที่ 2 คือ จัดให้มีกระบวนการกิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อรายการของ ส.ส.ท. และข้อเสนอแนะจากประชาชนในภูมิภาค และเครือข่ายในทุกไตรมาส

2) ภารกิจที่ 4 จัดทำรายงานที่มีผลมาจากการรวบรวมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในภูมิภาคและในวงกว้าง โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ครอบคลุมประเด็นที่สะท้อนถึงคุณภาพมาตรฐาน จริยธรรมขององค์กร และผลกระทบจากการนำเสนอรายการ ทุกไตรมาส พร้อมทั้งรวบรวมเป็นรายงานประจำปี เพื่อส่งมอบให้คณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการนโยบาย

ทั้ง 2 ภารกิจสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการได้ให้น้ำหนักและความสำคัญดำเนินตามภารกิจนี้เป็นพิเศษ มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมครอบคลุมทุกภูมิภาค บรรลุในเชิงปริมาณสามารถดำเนินการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนได้ทุกจังหวัด แต่คุณภาพในการรับฟังความคิดเห็นยังทำได้จำกัด เนื่องจากปัจจัย

หลายประการ การที่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการให้ความสำคัญกับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นนั้น เพราะเป็นรูปธรรมกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ที่สามารถสะท้อนถึงกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสื่อสาธารณะกับประชาชนในวงกว้าง ที่ผ่านตัวแทนคือ สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นประมวลความคิดเห็นข้อเสนอแนะ จัดทำเป็นรายงานข้อเสนอต่อการดำเนินงานรายไตรมาส และข้อเสนอเชิงนโยบายผ่านรายงานประจำปีของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการส่งผ่านไปยังกรรมการของ ส.ส.ท. นำไปปรับปรุงพัฒนารายการและกำหนดเป็นนโยบายขององค์กรอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนอีก 3 ภารกิจที่เหลือ สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี ทั้งการขยายเครือข่ายและการถอดบทเรียนซึ่งกล่าวถึงค่อนข้างน้อย ในขณะที่ภารกิจที่ 1 คือ การเฝ้าติดตามและรับชมและรับฟังรายการจากสื่อขององค์กรและนำข้อคิดเห็นมาหารือแลกเปลี่ยนในระหว่างสมาชิก และกำหนดเป็นวาระนำเสนอต่อที่ประชุมสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการนั้น ไม่พบว่าสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการนำข้อมูลที่ได้จากการติดตามชมนำมากำหนดเป็นวาระการประชุมเพื่อถกเถียงแลกเปลี่ยนภายในกันเอง ส่วนใหญ่ยังคงให้น้ำหนักกับภารกิจในการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและการจัดทำรายงาน รวมถึงการดำเนินงานภายในของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

ผลจากการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการต่อองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) พบว่า สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเป็นกลไกหนึ่งของสื่อสาธารณะที่ทำหน้าที่ตามบทบาททางกฎหมายเพื่อสะท้อนความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะทั้งในเชิงรูปแบบเนื้อหา รายการ ข้อเสนอต่อการดำเนินงานและนโยบายให้กับกรรมการ ส.ส.ท. โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าว กรรมการ ส.ส.ท. และกลไกที่เกี่ยวข้องใน ส.ส.ท. นำเอาข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการไปพิจารณาเพื่อปรับปรุงพัฒนารายการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชม ผลการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการต่อ ส.ส.ท. แยกเป็น 3 ส่วนหลัก คือ

1) ผลต่อนโยบาย การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการมีผลต่อการกำหนดนโยบายโดยรวมของกรรมการนโยบาย ส.ส.ท. นโยบาย ปีพ.ศ.2558 หลายข้อของกรรมการนโยบายสอดคล้องกับข้อเสนอที่มาจากสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ อาทิ นโยบายข้อที่ 1 นโยบายด้านการมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าของ และการเข้าถึงสื่อสาธารณะ คือ การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทุกกลุ่มรวมถึงบุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ เข้าถึงพื้นที่สื่อสาธารณะอย่างเสมอภาค ขยายฐานผู้ชมผู้ฟัง นโยบายข้อที่ 2 นโยบายด้านข่าวและรายการ เสริมสร้างพัฒนาศักยภาพและการนำเสนอข่าวเชิงลึกด้วยความนับไว ทันการณ์ ถูกต้อง รอบด้าน เทียบตรงและแตกต่าง นโยบายข้อที่ 8 นโยบายด้านฐานข้อมูล คือสร้างระบบฐานข้อมูลสำหรับเป็นแหล่งอ้างอิงที่ทันสมัยในการผลิตข่าวและรายการ

เพื่อความคุ้มค่าและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ทุกระดับ และนโยบายที่ 6 นโยบายด้านบุคลากร คือการคัดสรรและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถมีจริยธรรม จรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่ ภูมิใจในการเป็นสื่อสาธารณะ นโยบายทั้ง 4 ดังกล่าวแม้ไม่สามารถระบุได้โดยตรงว่ามาจากสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการแต่ข้อเสนอแนะของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดนโยบายของกรรมการนโยบาย ซึ่งนโยบายดังกล่าวและข้อเสนอของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการสอดคล้องสัมพันธ์กันเนื่องจากเป็นหลักการของสื่อสาธารณะ

2) ผลต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการผ่านบทบาทของการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะให้กับกรรมการส.ส.ท. ดอกย้ำให้กรรมการส.ส.ท. เห็นความสำคัญว่า สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ รวมทั้งผู้ชมและผู้ฟังรายการกว้างทั่วประเทศ มีข้อห่วงกังวล ข้อห่วงใยเสนอให้ ส.ส.ท. ปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานขององค์กร ข้อเสนอของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งหน้าจอและหลังจอ อาทิ การพัฒนารายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับข่าวให้มีความลึก รอบด้าน เน้นข่าวและรายการเชิงสืบสวนสอบสวน การพัฒนาระดับบุคลากรขององค์กรและนักข่าวพลเมืองให้มีศักยภาพในการทำงาน การพัฒนาศูนย์ข่าวภูมิภาคเพื่อให้มีศักยภาพตอบสนองความเป็นท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค และการสร้างความร่วมมือกับภาคีทุกภาคส่วนอย่างกว้างขวาง อาทิ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ ส.ส.ท. ตอบสนองเป็นประโยชน์ต่อสังคมสะท้อนความเป็นสื่อสาธารณะตามเจตนารมณ์

3) ผลต่อเนื้อหารายการ การดำเนินการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในวงกว้างครอบคลุมทุกจังหวัดในประเทศไทย ทำให้ได้มาซึ่งเนื้อหารายการที่ประชาชนต้องการชมผ่านหน้าจอของ ส.ส.ท. เป็นทั้งเนื้อหาโดยทั่วไปและเนื้อหาข้อกังวลข้อห่วงใยของประชาชนต่อประเด็นทางสังคมที่มีผลต่อสาธารณะ ข้อเสนอต่อประเด็นทางสังคมดังกล่าวส่งผลให้กรรมการของ ส.ส.ท. นำไปกำหนดเป็นประเด็นหลัก (Thematic) ของ ส.ส.ท. คือ ประเด็นทุจริตคอร์รัปชัน ประเด็นการเปิดประชาคมอาเซียน ประเด็นภัยพิบัติ ประเด็นการศึกษา ประเด็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงการของรัฐที่มีผลกระทบกับประชาชน เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ได้ถูกนำเสนอผ่านหน้าจอของ ส.ส.ท. ในปีพ.ศ. 2557 ผ่านรายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับข่าวเช่นรายการเสียงประชาชนเปลี่ยนประเทศไทย รายการที่นี้ไทยพีบีเอส รายการตอบโจทย์ รายการเวทีสาธารณะ รายการวาระประเทศไทย รวมไปถึงรายการอื่นประเภทอื่นของ ส.ส.ท. ทั้งรายการสารคดี รายการบันเทิง รายการเด็กเยาวชนและครอบครัว

ทั้งนี้จากการศึกษาผ่านเครื่องมือ 3 ส่วน คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ในการประชุมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องมีข้อค้นพบสำคัญดังนี้

1) “การแทรกแซงสื่อ” บทบาทของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ในการให้ข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดประเด็นทางสังคมเป็นการเรียนรู้ระหว่างผู้ชมและผู้ฟังรายการ ที่มีความกระตือรือร้น (Active Audience) ซึ่งส่วนใหญ่มาจากสัดส่วนของภาคประชาสังคมที่เป็นตัวแทนกลุ่มเครือข่าย 24 ประเด็นทางสังคมกับสื่อสาธารณะที่เป็นวิชาชีพสื่อมวลชน ต้องเป็นลักษณะการทำงานในเชิงการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเข้าใจบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย โดยต้องระมัดระวังการก้าวข้ามเส้นแบ่งของความเป็นสื่อ กับความเป็นเจ้าของสื่อสาธารณะ จนกลายเป็นลักษณะของการ “แทรกแซงสื่อ” ทั้งในแง่ของเนื้อหาและการดำเนินงาน ทำให้สื่อขาดความเป็นอิสระ เสรีภาพ ความเป็นกลาง และความเป็นสื่อสาธารณะของประชาชนพลเมืองทุกคนทั่วประเทศ ซึ่งมีใช่เพียงแค่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเท่านั้น โดยสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการต้องหลีกเลี่ยงการปฏิสัมพันธ์ในลักษณะกดดัน คาดหวัง กำหนดให้ ส.ส.ท. นำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเห็นความสำคัญเพียงฝ่ายเดียว

2) “การเปิดพื้นที่สื่อให้กับกลุ่มคนเล็กคนน้อยของสังคมบนพื้นที่สื่อสาธารณะ” พบว่า สมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการมาจากตัวแทนกลุ่มประเด็นทางสังคม ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่เป็นคนส่วนใหญ่หรือกลุ่มคนเล็กคนน้อยที่ถือว่าเป็นกลุ่มเครือข่ายกลุ่มคนเล็กคนน้อยของสังคม บางกลุ่มเรียกว่าเป็นกลุ่มชายขอบของสังคม เช่น เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองและชาติพันธุ์ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ กลุ่มแรงงานข้ามชาติ เป็นต้น สมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเหล่านี้ได้เข้ามาทำหน้าที่เปิดพื้นที่ในการสื่อสารกับสังคมผ่านสื่อสาธารณะมากขึ้น ซึ่งถือว่ายังอยู่ภายใต้หลักการของสื่อสาธารณะที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนเล็กคนน้อย คนด้อยโอกาสได้มีพื้นที่บนสื่อสาธารณะเพื่อสื่อสารเรื่องราวของตนเอง ในขณะที่สื่อฟรีทีวีกระแสหลักอื่นๆ ให้ความสำคัญต่อกลุ่มประเด็นเหล่านี้ค่อนข้างน้อย แต่การนำเสนอเรื่องราวที่มีลักษณะเป็นประเด็นทางสังคมอาจมีผลต่อภาพลักษณ์ของ ส.ส.ท. ในแง่ของการถูกสังคมวงกว้างมองว่า ส.ส.ท. เป็นสื่อ NGOs และอาจต้องระมัดระวังในแง่ของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเป็นเสมือนการสร้างฐานอำนาจของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ใหม่ที่ใช้สื่อสาธารณะเป็นเครื่องมือในการต่อรองเชิงอำนาจ

3) การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการตามพ.ร.บ.องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) เป็นกระบวนการถ่วงดุลอำนาจ 3 ฝ่ายระหว่าง สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในฐานะผู้ชมที่เป็นตัวแทนของประชาชน กรรมการนโยบาย ส.ส.ท. กรรมการบริหาร ส.ส.ท. ซึ่งทั้ง 3 ส่วนต้องฟังเสียงของแต่ละฝ่ายเพื่อให้แนวทางการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันบน

พื้นฐานของความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย แต่ยอมรับและเข้าใจบทบาทของกันและกันเพื่อนำพาองค์กรสื่อสารณะให้เป็นประโยชน์สูงสุดกับสังคม โดยที่ Thai PBS ต้องรักษาไว้ซึ่งหลักความเป็นสื่อสาธารณะสิ่งสำคัญคือ “ความเป็นกลาง” ไม่ถูกรอบงำหรือแทรกแซงจากอำนาจรัฐ ทุน รวมถึงประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แม้สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการจะไม่มีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงานหรือกำหนดนโยบายของ ส.ส.ท. แต่เสียงสะท้อนของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการย่อมมีน้ำหนักในฐานะของกลไกตามกฎหมายอย่างไรก็ตามเสียงสะท้อนและข้อเสนอของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการจะมีน้ำหนักหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้อเสนอที่ต้องมีความเป็นไปได้สอดคล้องกับความเป็นจริงและเป็นบทบาทหน้าที่ของสื่อสาธารณะร่วมด้วย

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการที่มีผลต่อการดำเนินงานของ ส.ส.ท. สามารถอธิบายในเชิงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้ทั้งในแง่ของการสัมพันธ์ความแตกต่างกับแนวคิดทฤษฎีและสิ่งที่เห็นแย้งกับงานวิจัยชิ้นอื่นๆ ดังนี้

5.2.1 การมีส่วนร่วมระหว่างสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการกับ ส.ส.ท.

กระบวนการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการถือว่าเป็นมิติใหม่ของสังคมไทย ถือเป็นกระบวนการพัฒนาสื่อสาธารณะ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างสื่อกับผู้รับสาร คือ สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ในฐานะตัวแทนของเครือข่ายภาคประชาชน การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ส.ส.ท. นับเป็นปรากฏการณ์สำคัญของสังคมไทยที่เปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของสังคมจากการที่สื่อมวลชนเป็นฐานันดรที่ 4 มีอำนาจเป็นผู้ที่กำหนดเนื้อหาของข้อมูลข่าวสารในลักษณะการสื่อสารในทิศทางเดียว (One Way Communication) โดยผู้ชมเป็นเพียงผู้รับสารขาดโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการสะท้อนกลับหรือได้ตอบข้อมูลไปยังสื่อได้ ดังนั้น สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการที่เกิดขึ้นมาภายใต้องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรสื่อสารณะแห่งแรกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมสะท้อนกลับความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ (Feedback) ให้กับสื่อ เพื่อให้สื่อมวลชนนำเอาข้อเสนอไปปรับปรุงพัฒนารายการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่ติดตามชมรายการของทางสถานี

การเกิดขึ้นของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ โดยอาศัยต้นแบบจากแนวคิดของสื่อสาธารณะจากต่างประเทศทั้ง BBC ของประเทศอังกฤษ และ NHK ของประเทศญี่ปุ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมสะท้อนความต้องการของผู้ชมให้กับสื่อ ซึ่งสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการทั้งของต่างประเทศและ

ของไทยล้วนเป็นไปตามหลักการของทฤษฎีสื่อประชาธิปไตย ที่เน้นการมีส่วนร่วม ต่อต้านการรวมศูนย์หรือผูกขาดอำนาจการสื่อสารไว้ที่สื่อมวลชนเพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้กระบวนการทำงานของ ส.ส.ท. ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อสาธารณะของประเทศไทยสะท้อนภาพการถ่วงดุลอำนาจ 3 ฝ่ายระหว่าง คณะกรรมการนโยบาย คณะกรรมการบริหาร และสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ กลไกของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในฐานะผู้รับสื่อของ ส.ส.ท. เป็นกระบวนการตรวจสอบสื่อในอีกมุมหนึ่งโดยมีพ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย เป็นตัวรองรับสถานะตามกฎหมาย ที่สำคัญการมีสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการยังทำหน้าที่ในการให้คนเล็กคนน้อยในสังคมได้มีพื้นที่บนสื่อสาธารณะ มีโอกาสในการกำหนดวาระทางสังคม อาทิ ประเด็นการเปิดพื้นที่สัมปทานเหมืองแร่ ภัยพิบัติ การคอร์รัปชัน วาระทางสังคมเหล่านี้ได้รับการตอบรับจาก ส.ส.ท. อย่างเห็นได้ชัด เป็นต้น

ทั้งนี้ในแง่ของสำนึกความเป็นเจ้าของสื่อ ของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการส.ส.ท.มีความแตกต่างจากสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการของต่างประเทศทั้ง BBC และ NHK เนื่องจากสื่อทั้งสองเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการชมจากผู้ชม ดังนั้นย่อมทำให้สื่อให้ความสำคัญกับผู้ชมในฐานะของผู้จ่ายเงินให้กับสื่อสาธารณะโดยตรงต้องฟังเสียงประชาชน ในขณะที่ ส.ส.ท. ประชาชนและสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการมิได้เสียภาษีโดยตรงให้กับ ส.ส.ท. แต่เป็นเงินภาษีจากกรมสรรพสามิต โดยคนส่วนใหญ่ยังรู้จักและรับรู้ถึงความเป็นสื่อสาธารณะของ ส.ส.ท. ก่อนข้างจำกัด จึงทำให้ประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญและไม่รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของสื่อสาธารณะ ส.ส.ท. ของไทยเท่าที่ควร ยกเว้นสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการที่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และใช้ประโยชน์จาก ส.ส.ท. จึงสำนึกถึงความเป็นเจ้าของ ส.ส.ท. มากกว่าประชาชนทั่วไป นอกจากนี้การทำงานของ BBC มีการประชุมสภาผู้ชมของ BBC ระดับประเทศ ประธานสภาผู้ชมท้องถิ่น (Regional Council Chairs) มีบทบาทในการนำเสนอทัศนะของผู้ชมท้องถิ่นต่อการบริการทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ พร้อมทั้งให้คำหรืออย่างเป็นทางการแก่องค์กรกำกับกิจการด้วย ในขณะที่ของ ส.ส.ท. อาจยังไม่มีการกระจายตัวสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในระดับท้องถิ่นดังเช่นของต่างประเทศ แต่ยังคงเป็นบทบาทของการรวมศูนย์ไว้ที่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ 50 คน ซึ่งลงไปทำงานในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ แต่ยังไม่ครอบคลุมการมีส่วนร่วมในทุกพื้นที่

ในขณะที่สมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ จำนวน 50 คนมาจากประชาชนที่หลากหลายอาชีพ วย สถานะทางสังคม มาจากตัวแทนของกลุ่มเครือข่ายถึง 24 กลุ่ม ประเด็นที่มีการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการจึงสอดคล้องกับ Denis McQuail ที่ชี้ถึงหลักทฤษฎีสื่อประชาธิปไตยเน้นการมีส่วนร่วม (Participatory Communication Concept) ที่เห็นว่าพลเมืองทุกคน ทุกกลุ่มมีสิทธิในการเข้าถึงสื่อมวลชนได้อย่างเท่าเทียมและมีสิทธิที่จะใช้สื่อเพื่อ

ตอบสนองความต้องการของตนเอง ไม่ถูกควบคุมจากหน่วยงานรัฐ เป็นอิสระ การทำหน้าที่ของสื่อต้องทำเพื่อมุ่งประโยชน์เพื่อประชาชน และสะท้อนภาพประชาชนเป็นเจ้าของสื่อได้ ซึ่งหลักการนี้เป็นสิ่งที่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการกำลังมุ่งใช้สิทธิในฐานะพลเมืองตามกฎหมาย เข้ามามีส่วนร่วมกับสื่อมวลชนบนพื้นฐานของความรู้สึกเป็นเจ้าของสื่อ คาดหวังต่อบทบาทของ ส.ส.ท. ที่จะเป็นทางออกของสังคม เป้าหมายสำคัญของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ คือ เข้าร่วมเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทิศทางของสื่อสาธารณะให้ตอบสนองต่อสังคม ต่อความต้องการของพลเมืองในวงกว้าง โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาข้อเสนอเชิงประเด็น เพื่อให้ ส.ส.ท. ในฐานะสื่อที่มุ่งประโยชน์เพื่อประชาชนได้ทำหน้าที่สะท้อนความเป็นจริงของสังคม นำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้าน เป็นกลาง ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐหรือทุนใดๆ ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความเคลื่อนไหว การถูกกดขี่ ความไม่เป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะประเด็นสำคัญหลักที่มีผลกระทบกับสังคมและประชาชน เช่น การทุจริตคอร์รัปชันเกี่ยวกับโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ โครงการการจํานำข้าว โครงการจัดการน้ำ 3.5 แสนล้าน ประเด็นด้านพลังงาน ถือเป็นประเด็นสำคัญที่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในฐานะของตัวแทนประชาชนให้ความสำคัญ มุ่งเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาข้อเสนอเพื่อให้สื่อดำเนินการตามความต้องการและประโยชน์ของประชาชนโดยรวม

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ผ่านการติดตามชมรายการของไทยพีบีเอสเป็นการมีส่วนร่วมเบื้องต้นในฐานะของผู้รับสาร หากแต่การเป็นผู้รับสารนั้นมิใช่ผู้รับสารโดยทั่วไป แต่ต้องเป็นผู้รับสารที่กระตือรือร้น เข้าไปทำหน้าที่ติดตามสะท้อนกลับความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงรายการของไทยพีบีเอส ซึ่งการสะท้อนความคิดเห็นนั้นสามารถทำได้หลากหลายช่องทาง ได้แก่ การจัดทำรายงานข้อเสนอรายไตรมาส การให้เสนอข้อคิดเห็นโดยตรงในการประชุมสภาผู้ชมฯ ที่มีกรรมการนโยบายกรรมการบริหารเข้าร่วม การแสดงความคิดเห็นผ่านกลไกของสำนักรับฟังและการมีส่วนร่วม การสะท้อนผ่านรายการของทางไทยพีบีเอสโดยตรง และที่สำคัญคือ การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายประจำปี เพื่อให้สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส สามารถผลิตรายการที่มีเนื้อหา รูปแบบรายการที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ เนื้อหารายการมีความหลากหลาย มีประโยชน์ มีคุณภาพ สร้างสรรค์สังคมเหมาะสมกับผู้ที่ติดตามชมรายการของไทยพีบีเอส โดยที่ ส.ส.ท. มีบทบาทเป็นกลไกกลางในการกระตุ้นประเด็นทางสังคมสำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะ หรือประเด็น Hot Issue เช่น การตีแผ่ประเด็นการคอร์รัปชัน การจํานำข้าว การพลังงาน การศึกษา ประชาคมอาเซียนฯลฯ การทำหน้าที่สื่อต่อประเด็นสาธารณะเหล่านี้ล้วนเป็นการทำงานที่ส่งผลต่อสังคม ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนสามารถรับรู้ข้อมูลได้อย่างรอบด้านน่าเชื่อถือ

เมื่อพิจารณาในด้านลักษณะการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ นโยบายของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการมิใช่เพียงแค่ผู้รับสารที่คอยสะท้อนความเห็นเพียงเท่านั้น หากแต่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการยังแฝงด้วยอำนาจและบทบาทในฐานะของกลไกหนึ่งตามกฎหมาย ของ ส.ส.ท. และพ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 หมวด 5 มาตรา 45 ที่ระบุไว้ว่า เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการให้บริการ และการผลิตรายการขององค์การให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะและสังคม และสะท้อนความต้องการของผู้ใช้บริการ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายให้มีสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเพื่อรับฟังความคิดเห็น และคำแนะนำจากประชาชนในวงกว้างต่อการผลิตรายการขององค์การฯ สามารถผลักดันประเด็นข้อเสนอเชิงนโยบายให้กับ ส.ส.ท. ทั้งนี้ควรระมัดระวังในแง่ของการใช้เงื่อนไขจุดแข็งความเป็นสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในการ “แทรกแซงสื่อ” ทั้งในแง่เนื้อหาและการดำเนินการ ด้วยสำนึกของความเป็นเจ้าของสื่อสาธารณะ คือ ความทั่วถึง ความหลากหลาย ความเป็นอิสระ เสรีภาพสื่อ สร้างสรรค์ มีความเป็นกลาง มีความรอบคอบในการผลิต และรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ตามภารกิจหน้าที่สะท้อนตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมได้หลายระดับ ในรูปแบบการติดตามชมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การปรึกษาหารือ ร่วมปฏิบัติการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ทำรายงานข้อเสนอประจำปี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดนโยบาย เป็นแหล่งข่าว และร่วมประเมินผลการดำเนินงานของ ส.ส.ท. การติดตามชมรายการผ่านหน้าจอ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการต่างๆ ของ ส.ส.ท. ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมที่ Cerner อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่างๆ มากกว่าเป็นฝ่ายตั้งรับ ซึ่งการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเป็นไปในลักษณะนี้ที่สามารถออกแบบตัดสินใจกระบวนการทำงานภายในสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการได้เอง แต่ในความเป็นจริงการทำงานสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการไม่สามารถตัดสินใจเองได้ทั้งหมด ระบุธรรมเช่นการจัดทำแผนการปฏิบัติงานประจำปีของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการต้องผ่านการเห็นชอบและอนุมัติจากกรรมการนโยบาย ข้อเสนอเชิงนโยบาย ทั้งก่อนนโยบายการนำไปปฏิบัติการ และการกำหนดเนื้อหารายการ เหล่านี้ล้วนเป็นอำนาจหน้าที่การตัดสินใจของฝ่ายกรรมการนโยบาย กรรมการบริหาร และผู้ปฏิบัติงานเช่นฝ่ายข่าว และฝ่ายรายการของ ส.ส.ท. ทั้งสิ้น โดยกลไกเหล่านี้จะเป็นผู้ตัดสินใจนำเอาข้อคิดเห็นของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการไปปฏิบัติหรือไม่นั้นมีเงื่อนไข คือ เห็นว่าข้อเสนอของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเป็นเรื่อง

สำคัญสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนโดยรวมและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ รวมทั้งไม่ขัดกับกฎหมาย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการไม่สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมทั้งหมด โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดังที่ Erwin เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ส่วน Wertheim เห็นว่าการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับต่างๆ ทางการจัดการบริหารเพื่อกำหนดความต้องการของตนเอง และ Garol Patman เองก็ระบุถึงประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการเรียกระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและในการตัดสินใจระดับต่างๆ มากขึ้น เช่น การเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลแก่ผู้ที่ทำหน้าที่แทนตนเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหว รวมทั้งการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบในการทำงาน ดังนั้นแม้สภาผู้และผู้ฟังรายการมีส่วนร่วม กับ ส.ส.ท. ในหลายระดับข้างต้น แต่ยังไม่ถึงขั้นการมีส่วนร่วมสูงสุดคือในระดับการตัดสินใจขององค์กร สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการมีบทบาทเพียงการให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ เพราะอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่กรรมการนโยบาย กรรมการบริหาร และฝ่ายผลิต ซึ่ง 3 ส่วนนี้สัมพันธ์กัน

ดังนั้นการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ที่มีโอกาสร่วมตัดสินใจค่อนข้างมีข้อจำกัด ซึ่งไม่สอดคล้องกับ Frankly Lisk¹ และ Cohen and Uphoff² ที่เห็นว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนต้องมาจากการตัดสินใจในทุกระดับร่วมกัน และต้องมีการตัดสินใจร่วมตั้งแต่เริ่มดำเนินการไปจนถึงการตัดสินใจปฏิบัติ ซึ่งการดำเนินงานของ ส.ส.ท. เป็นไปในลักษณะของการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการ สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการจึงมีส่วนร่วมเฉพาะตามบทบาทที่กฎหมายกำหนด คือ การให้ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงรายการ ให้ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการดำเนินนโยบายให้กับกรรมการนโยบาย ส่วนการตัดสินใจ เป็นบทบาทหน้าที่ที่กรรมการนโยบายและกรรมการบริหารเป็นผู้ออกแบบการดำเนินงานขององค์กร

ทั้งนี้การดำเนินงานของ ส.ส.ท. เป็นการบริหารงานขององค์กรขนาดใหญ่ ทำให้สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการมีโอกาสสะท้อนภาพการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับสื่อมวลชนขนาดใหญ่ได้ดี

¹ อ้างถึงใน จินตวิรี เกษมสุข , 2554

² อ้างในปรีชาดิ วลัยเสถียร และคณะ พ.ศ. 2548

ซึ่งขัดแย้งกับความเห็นของ McQuail³ ที่เห็นว่าสื่อขนาดเล็กนั้นสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ดีกว่าสื่อขนาดใหญ่

5.2.2 ผลการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการต่อ ส.ส.ท.

ตลอดระยะเวลา 8 ปี ที่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ได้ทำงานตามบทบาทหน้าที่ให้กับ ส.ส.ท. โดยการติดตามรับชมสื่อของ ส.ส.ท.อย่างใกล้ชิด การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในวงกว้าง การจัดทำข้อเสนอรายไตรมาส การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายประจำปี และการสรุปถอดบทเรียนการทำงาน ได้ส่งผลต่อการดำเนินการ เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสื่อสาธารณะในหลายประการ อาทิ ด้านรูปแบบรายการ ด้านเนื้อหารายการ ด้านการดำเนินงาน และส่งผลต่อการปรับปรุงนโยบายขององค์กร การปรับปรุงรายการที่สะท้อนภาพลักษณ์ของ ส.ส.ท. เช่น รายการครอบครัวเดียวกัน, รายการที่นี้ไทยพีบีเอส, รายการดนตรีวิถีศิลป์, รายการเวทีสาธารณะ, รายการกินอยู่คือ, รายการกัฏฐาคารบ้านทุ่ง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอด้านการมีส่วนร่วมของผู้ชมกับการดำเนินการขององค์กรสื่อของกาญจนา แก้วเทพ (2552) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้รับสารในส่วน of ภาคประชาชนนั้น กลุ่มผู้รับสารอาจมีอิทธิพลต่อการทำงานสื่อได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การมีส่วนร่วมของผู้รับสารที่เป็นภาคประชาชน อิทธิพลของกลุ่มผู้รับสารโดยตรงคือ การแสดงความคิดเห็นในทางขึ้นชอบหรือติเตียนรายการต่างๆ ส่วนอิทธิพลทางอ้อมคือ จำนวนผู้รับสารในแต่ละรายการที่จะทราบได้จากการสำรวจความนิยมของผู้รับสาร (Rating) อันมีผลทำให้มีผู้อุปถัมภ์รายการนั้นมากขึ้น และส่งผลต่อเนื่องให้รายการนั้นสามารถดำรงอยู่ได้และยังจะได้ช่วงเวลาดีๆ ในการนำเสนอ ขณะเดียวกันกรณี que ผู้รับสารมีลักษณะเอาการเอางาน (Action) ในการรับสาร จากโลกแห่งความจริง อุปทานด้านผู้ผลิตมีมากกว่าอุปสงค์ด้านผู้ชม บรรยากาศเช่นนี้เป็นแรงผลักดันให้ผู้ผลิตสื่อต้องหันมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ชม เพื่อรักษา Rating ทำให้ผู้ผลิตสื่อพยายามค้นคิดกิจกรรมสร้างกลไกเพื่อเปิดช่องทางให้ผู้ชมมีส่วนร่วมกับการรายการมากขึ้น

กิจกรรมการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ เป็นการรับฟัง การเรียนรู้ การตรวจสอบ และเสนอแนะเพื่อสะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนในทุกด้านทุกมิติ เพื่อการพัฒนาสื่อสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของนรินทรชัย พัฒนพงศา (2547) ที่เห็นความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาลภายในองค์กร ตลอดจนการบริหารงานของ

³ อ้างในกาญจนา แก้วเทพ ในวิวรรธณ ยังกิจการ และคณะ, 2547)

ส.ส.ท. หากการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานภายในสื่อทำให้การทำงานของ ส.ส.ท. มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้นและตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้ชมรายการตามเจตนารมณ์สื่อสาธารณะของ ส.ส.ท. อีกด้วย

อย่างไรก็ตามกระบวนการดำเนินงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในฐานะตัวแทนของประชาชน ตามพ.ร.บ.องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย มีความพยายามที่จะพัฒนาการทำงานให้มีความเข้มแข็ง ดำเนินงานตามข้อเสนอของประชาชน เพื่อให้เสียงของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ มีอิทธิพลต่อการดำเนินการของ ส.ส.ท. ที่สะท้อนถึงความต้องการของประชาชนอีกต่อหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับ ปาริชาติ วลัยเสถียร (2548) ที่เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะก่อให้เกิดพลัง คือ ลักษณะของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งการทำงานสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเป็นลักษณะของการร่วมพัฒนาสื่อสาธารณะ ไปพร้อมกับกลไกอื่นๆของ ส.ส.ท. และการมีส่วนร่วมทางการเมือง การทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเป็นการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนสื่อสาธารณะให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน เกิดประโยชน์กับประชาชนมากที่สุด

ขณะเดียวกันสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ มีบทบาทการดำเนินงานที่สำคัญ สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ชาตรี ใต้ฟ้ามูล และยุบล เบญจรงค์กิจ (2553) ที่ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นขององค์กรกำกับดูแลสื่อและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อประเด็นการกำกับดูแลและตรวจสอบสื่อ ที่เห็นว่าการเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาของสื่อเป็นสิ่งสำคัญ เพราะประชาชนจะเป็นผู้กำหนดทิศทางของสังคม และยังสามารถตรวจสอบเนื้อหาสื่อให้มีความเหมาะสม นอกจากการมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาแล้ว ภาคประชาชนควรมีบทบาทในการกำกับดูแลและเฝ้าระวังการทำให้ภาคประชาชนมีความเข้มแข็งต้องสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้กับภาคประชาชน ดังนั้นบทบาทและการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการจึงเป็นเสมือนการกำหนดทิศทางการนำเสนอของสื่อเพื่อให้สื่อเป็นผู้กำหนดทิศทางของสังคม และสอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยชนะ ขุนสูงเนิน (2552) เรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชนปฐมอโศก ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม ที่พบว่าบทบาทที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุชุมชนปฐมอโศก มี 3 ระดับ คือ 1. บทบาทการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience) 2. บทบาทการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร (Sender/Producer) 3. บทบาทการมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Planner) ซึ่งแตกต่างจากการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการที่เข้ามามีส่วนร่วมกับสื่อสาธารณะซึ่งเป็นสื่อมวลชนขนาดใหญ่ที่มีกฎหมายรองรับ ในขณะที่วิทยุชุมชนเป็นสื่อระดับท้องถิ่นซึ่งไม่มีสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ที่มีบทบาทหน้าที่ชัดเจนสะท้อนถึงการมีส่วนร่วม 4 ระดับคือการ

เป็นผู้รับสาร ร่วมปฏิบัติการ ร่วมกำหนดนโยบาย และร่วมประเมินผล โดยที่วิทยุชุมชนปฐมมโศก ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มิได้นำเสนอในแง่ของการมีส่วนร่วมระดับของการ ประเมินผลการดำเนินงาน

ในขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ซึ่งมาจากกลุ่มเครือข่ายภาค ประชาชนหลากหลายกลุ่ม ได้ดำเนินงานและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหารายการ การ ดำเนินงาน และนโยบายของ ส.ส.ท. ค่อนข้างมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ วิวรรธณ ยังกิจการ และคณะ (2547) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาและวิธีการ ดำเนินงาน รายงานวิทยุเพื่อชุมชนจังหวัดน่าน ซึ่งพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมค่อนข้างต่ำ ผู้ที่มีสิทธิมี อำนาจในการเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบเนื้อหาและวิธีการดำเนินงานของวิทยุเพื่อชุมชนจังหวัด น่าน คือภาครัฐและผู้นำที่มีสิทธิมีโอกาสในการเข้าถึงได้ง่ายกว่า ในขณะที่ประชาชนขาดโอกาส และ ไม่รู้ว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา รูปแบบของวิทยุชุมชนได้อย่างไร ในขณะที่สภาผู้ชม และผู้ฟังรายการของ ส.ส.ท. ที่มาจากหลากหลายกลุ่มเป็นตัวแทนของประชาชนสามารถเข้าไปมี บทบาทในการสะท้อนความคิดเห็นเพื่อกำหนดทิศทางเนื้อหา รูปแบบและนโยบายขององค์กรสื่อ สาธารณะได้ตามกฎหมายและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ส.ส.ท. หลายประการทั้งเนื้อหา รายการ การ ดำเนินงาน และนโยบายขององค์กรในระดับหนึ่ง

5.2.3 สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการสะท้อนความเป็นสื่อสาธารณะ

การดำเนินงานขององค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ที่ กำหนดให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมผ่านตัวแทนสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ เพื่อสะท้อนความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะต่อการบริหาร การพัฒนาเนื้อหา รูปแบบรายการ ให้ตรงกับความต้องการของ ประชาชน และการร่วมกำหนดนโยบายขององค์กรนั้น สามารถสะท้อนตามหลักการของสื่อ สาธารณะ ตามที่ Siune⁴ สรุปหลักสำคัญของสื่อสาธารณะว่า การกระจายเสียงและแพร่ภาพเพื่อ สาธารณะควรอยู่ในการดูแลของตัวแทนประชาชน ได้รับรายได้บางส่วนจากสาธารณะ มีการควบคุม เนื้อหาโดยเน้นคุณภาพตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับสารที่หลากหลายกลุ่มให้บริการแก่ ประชากรในสังคมอย่างทั่วถึง มีความสามารถในการแข่งขันกับสื่อพาณิชย์ได้ Murdock⁵ เสนอไว้ว่า สื่อสาธารณะควรมีจุดมุ่งหมายที่การพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย และมีพันธะสัญญาต่อสังคม 1)

⁴ อ้างถึงใน วันวิสาข์ ขวคม, 2554

⁵ อ้างถึงใน วันวิสาข์ ขวคม, 2554

เป็นพื้นที่การแสดงออกและอภิปรายอย่างเสรีภาพ ปราศจากกลุ่มรัฐบาลและทุน 2) ทุกคนสามารถเข้าถึงพื้นที่สื่อสารณะโดยไม่เสียค่าบริการ 3) เป็นเวทีสำหรับนำเสนอความคิดเห็นของกลุ่มการเมืองที่มีอุดมการณ์ต่างกันสามารถนำเสนอความคิดเห็นของตนเองได้ 4) ผู้รับสารสามารถเข้าถึงสื่อสารณะในฐานะประชากรไม่ใช่ผู้บริโภค ซึ่งสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการเป็นเสมือนภาพตัวแทนที่บ่งบอกความเป็นสื่อสารณะของ ศ.ส.ท. การมีส่วนร่วมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการโดยเฉพาะการให้ความสำคัญดำเนินงานตามภารกิจภายใต้กฎหมาย ทั้งการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนทั่วประเทศ และจัดทำรายงานข้อเสนอแนะเชิงนโยบายอยู่บนพื้นฐานหลักการสื่อสารณะมาโดยตลอด คือ หลักความทั่วถึงที่พลเมืองทุกคนสามารถเข้าถึงสื่อสารณะ หลักความหลากหลาย ทั้งกลุ่มประเภทรายการ กลุ่มเป้าหมายที่เปิดโอกาสให้เข้าถึงเข้าร่วมเรียนรู้ หลักของความเป็นอิสระ ที่สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการมีความเป็นอิสระจาก ศ.ส.ท. สามารถสะท้อนความคิดเห็นได้อย่างเสรีดำเนินงานอย่างเป็นอิสระจาก ศ.ส.ท. และหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นประชาธิปไตย คือ การมีส่วนร่วมของสังคม โดย ศ.ส.ท. เปิดโอกาสให้ผู้รับสื่อที่เป็นปัจเจกและกลุ่มทางสังคมต่างๆ ได้มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็น ความต้องการ ข้อเสนอแนะ การร้องเรียนเมื่อเห็นว่องการปฏิบัติไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรมไม่โปร่งใส ผ่านสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการที่เป็นกลไกสะท้อนความเป็นสื่อสารณะได้ดีในด้านการมีส่วนร่วมกับประชาชน เพื่อให้ ศ.ส.ท. เป็นตามหลักความน่าเชื่อถือไว้วางใจได้ บนฐานการทำงานด้วยจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพ ความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมทั้งสร้างกลไกหรือวิธีการให้ผู้ชม ผู้ฟัง มีโอกาสให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ต่อรายการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และต้องมีการรวบรวมเสียงสะท้อนของผู้ชมและผู้ฟังรายการ และนำมาพิจารณาปรับปรุงการทำงานการผลิตรายการ ดังนั้นการมีสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการจึงเป็นตามหลักการสื่อสารณะขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะต่อ ศ.ส.ท.

1) จากผลการทำงานร่วมกันระหว่าง 3 กลไกหลัก ซึ่งประกอบด้วย กรรมการนโยบาย กรรมการบริหาร และสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ที่ยังมีข้อจำกัดด้านการทำงานร่วมกันอยู่บ้าง จึงควรมีการปรับวิธีการทำงานให้ยอมรับในบทบาทของแต่ละฝ่าย ควรเพิ่มการสื่อสารภายในองค์กรเพื่อให้เกิดการรับรู้ข้อมูลภายในองค์กรอย่างเท่าเทียม มีการสื่อสารในระนาบเดียวกันให้มากยิ่งขึ้น

2) การดำเนินงานของ ส.ส.ท. ควรใช้แนวคิดหลักด้านการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันของ 3 กลไกหลัก เพื่อความเป็นประชาธิปไตยในองค์กร และหลักการบริหารแบบธรรมาภิบาลของสี่เสาธรรมาภิบาลต้นแบบในกลุ่มประเทศอาเซียน

5.3.2 ข้อเสนอแนะต่อสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ

1) การดำเนินงานในการกิจการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในวงกว้างของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ควรคิดระบบการทำงานเชิงรุก ทำงานทั้งในมิติเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณที่ครอบคลุมประชาชนทุกจังหวัด

2) สภาผู้ชมและผู้ฟังรายการควรดำเนินการตามบทบาทภารกิจทั้ง 5 ให้ครบถ้วน โดยเฉพาะด้านการติดตามและรับฟังรายการจากทุกสื่อขององค์กร และนำข้อคิดเห็นมาหารือแลกเปลี่ยนในระหว่างสมาชิก และกำหนดเป็นวาระนำเสนอต่อที่ประชุมสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการให้มากยิ่งขึ้น

3) ควรนำสิ่งที่ได้จากการสรุปบทเรียนการทำงานในแต่ละปี มาทบทวนเพื่อปรับปรุงการทำงานภายในสภาอย่างจริงจัง

4) ควรให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมภายในสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการอย่างทั่วถึง เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้ทำตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน

5) ควรพัฒนาการทำงานให้เป็นระบบยิ่งขึ้น เพื่อให้การทำงานเชื่อมโยงกับระบบของ ส.ส.ท. ได้ดียิ่งขึ้น อาทิ ระบบฐานข้อมูล ระบบบัญชีการเงิน เป็นต้น

6) ควรมีการกระจายอำนาจการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการใน 9 ภูมิภาค ที่สามารถออกแบบกระบวนการรับฟังความคิดเห็นได้เอง โดยไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ

5.3.3 ข้อเสนอแนะต่อกรรมการ ส.ส.ท.

1) กรรมการนโยบาย และกรรมการบริหารของ ส.ส.ท. ควรให้ความสำคัญข้อเสนอของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ เพื่อนำไปสังเคราะห์กำหนดเป็นนโยบายองค์กร ให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

2) ควรจัดทำรายงานผลการนำข้อเสนอจากสภาฯ ที่ ส.ส.ท.นำไปใช้ประโยชน์ พร้อมทั้งให้รายงานต่อสภาฯ ได้รับทราบทุกไตรมาส

3) การคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ควรเพิ่มสัดส่วนของสมาชิกสภาเข้ามาเป็นกรรมการคัดเลือกให้มากขึ้น และให้สภาฯ มีบทบาทหลักในการคัดเลือกผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกรุ่นใหม่

4) ควรมีการพัฒนาบุคลากรของ ส.ส.ท. ให้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการทำงานร่วมกับสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการภาคประชาชนจิตอาสาให้มากยิ่งขึ้น

5.3.5 ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาแนวทางการสะท้อนความคิดเห็น (Feedback) ที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปสู่การปรับปรุงการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ของ ส.ส.ท.

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ ส.ส.ท. กับสื่อสาธารณะของต่างประเทศ เช่น BBC, NHK, PBS ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

3) ควรศึกษาการรู้เท่าทันสื่อของประชาชนหลังการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคทีวีดิจิทัล

4) ควรนำทฤษฎี Agenda setting มาใช้เพื่อวิเคราะห์ถึงการกำหนดวาระทางสังคมของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการในฐานะประชาชน สื่อ และรัฐ

5) ควรนำทฤษฎีการสื่อสารการเมืองเพื่อศึกษาถึงสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการผ่านมุมมองของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอำนาจใหม่ที่เข้าไปมีบทบาทในสังคมผ่านสื่ออย่างไร

6) ควรศึกษาเปรียบเทียบการทำงานของสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการระดับภูมิภาคของ ส.ส.ท.